Karakabaklı Antik Yerleşimi:
Yerleşim Düzenlemesi ve
Tarımsal Organizasyon Açısından İncelenmesi

Proje No: 109K604

Yrd.Doç.Dr. Ümit AYDINOĞLU

TEMMUZ 2011
MERSİN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 3

ÖZET 4

ABSTRACK 5

PROJE SONUÇ RAPORU 6

- GİRİŞ ve GENEL BİLGİLER 6
- YÖNTEM 9
- BULGULAR 11
- DEĞERLENDİRME 22

BİBLİYOGRAFYA 28

ÖNSÖZ

Karakabaklı Antik Yerleşimi Dağlık Kilikia bölgesinin doğusunda, bugün Mersin iline bağlı Silifke ilçesi sınırları içine yeralmaktadır. Yerleşim oldukça zengin arkeolojik kalıntılara sahiptir ve bunların iyi korunmuş durumları dikkat çekicidir. Yerleşimin sahildeki antik kentlere yakın konumu, bir antik yol rotası üzerinde bulunması, farklı dönemlere ait çok sayıda kalıntıya sahip olması, burasının bir kırsal yerleşim olarak değerlendirilmesine imkan sağlamaktadır. Yerleşimin sahip olduğu iyi korunmuş kalıntılarıyla incelenmesinin, bölgedeki kırsal yerleşimler hakkında birçok soruya cevap verebileceğini düşündürmektedir. Dağlık Kilikia ve Isauria Bölgeleri, sahip oldukları zor coğrafi şartlar sebebiyle farklı bir yerleşim düzenlemesine sahiplerdir. Bölgede, çok sayıda kırsal yerleşimin tespit edilmesi, bu alanda olması gereken bir yerleşim düzenlemesi ve organizasyonunun varlığına işaret eder.

Karakabaklı antik yerleşimi hakkkında daha önce yapılmış olan çalışmalar olmakla birlikte, bu yerleşimin niteliğini ve bölgesel yerleşim düzenlemesi içerisindeki yerini ele alan arkeolojik çalışmalar eksiktir. Yapılan kısıtlı sayıdaki çalışmalar yerleşimin Erken Bizans Dönemi yapıları üzerinde durmaktadır. Bununla birlkte, Karakabaklı'daki antik yerleşimin, dönemler içerisinde geçirdiği değişimi, yerleşim düzenlemesini, yerleşim planlamasını ve Erken Bizans Dönemi yapıları dışındaki kalıntılarını inceleyen yayınlar ne yazık ki yoktur. Buranın bir kırsal yerleşim olduğu ve bölgedeki kırsal yerleşimlerin genel özellikleri çerçevesinde Karakabaklı'nın değerlendirildiği yayınların eksikliği, bu yönde araştırmaları zorunlu kılmıştır.

Proje kapsamında, yukarıda belirtilen hedeflere ulaşabilmek için bilimsel araştırma yöntemi olarak "arkeolojik yüzey araştırması" kullanılarak ve belirtilen alanda arazi incelemeleri yapılmış, projede belirtilen sonuçlara ulaşabilmek için tespitler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, geniş kapsamlı bir belgeleme çalışması gerçekleştirilerek, antik yerleşimin sahip olduğu bilgilerin açığa çıkarılması sağlanmıştır.

Bu proje TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir.

ÖZET

Dağlık Kilikia-Isauria bölgesinde bulunan Karakabaklı antik yerleşimi, sahip olduğu özellikleri açısından, bölgede çok sayıda örneği tespit edilen kırsal yerleşimlerden biridir. Bununla birlikte, sahip olduğu iyi korunmuş durumdaki yapılarıyla kırsal alandaki kentsel mimarlık örneklerine sahip olmasından dikkat çekicidir. Yerleşimde kuleli bir avluya sahip çiftlik, çalışma ve depolama yapıları, üretim donanımları, sarnıçlar, iki anıtsal kapı/tetrapylon, iki kilise, antik yol, konutlar ve mezarların varlığı bilinmektedir. Bu projede, Karakabaklı'daki yerleşimin bir çiftlik yerleşimi olarak kurulduğu ve sahip olduğu uygun coğrafi ve tarihsel şartların etkisiyle bir köy yerleşimi şeklinde geliştiği konusunda elde edilen veriler incelenmiş ve sahip olduğu kentsel mimarlık eserleri tanımlanmıştır. Yerleşimin sahip olduğu anıtsal yapıların varlığı, kırsal bir yerleşimdeki kentsel mimarinin izlerini taşımaları açısından dikkat çekicidir. Bu tür anıtsal yapıların kırsal bir yerleşime eklenmesinin sebepleri bölgenin tarihsel süreci içerisinde aranmalıdır ve bu konuda çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Tespit edilen arkeolojik kanıtlar yerleşimin sahip olduğu dağılım hakkında da bilgi sağlamaktadır. Yerleşimdeki yapılar yaklaşık olarak 3 ha. alana kurulmuşlardır. Yapıların sınırlı bir alanda birbirlerine yakın şekilde yapılmış olmaları buraya içedönük bir köy yerleşimi karakteri kazandırmıştır. Yerleşimde, evlerin bir avlunun yanında yeraldıkları ve bu avlu içerisinde sarnıç, anakayaya oyulmuş pres gibi yapılanmaların olduğu görülmektedir. Yerleşimde, yanından geçen antik yol dışında düzenli bir caddenin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum yerleşimin gelişiminde bir planlamanın olmadığına işaret eder. Yerleşimin ikinci evresinde konutların ve diğer yapıların bir duvarla çevrili olmadığı görülür, buna karşın yapıların belli bir alanda birbirlerine yakın şekilde yapılmış olmaları en dıştaki yapıların içtekileri korumasına imkan sağlar. Planlamanın olmaması, yerleşimde sivil ve kamu yapıları arasında ortak bir nokta olmasını engellemiştir. Yerleşimdeki kiliselerin yerleşim alanının kenarında yapılmış olması bunun sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Yerleşim Arkeolojisi, Dağlık Kilikia, Isauria, Kırsal Yerleşim, Karakabaklı

ABSTRACK

Karakabaklı, the ancient settlement located within the boundaries of Silifke, Mersin, is to be found on the route leading towards the hinterland away from the seafront. Karakabaklı is situated in the *khora* part of the Korasion ancient city and is today to the 7 kms northwest of Susanoğlu, a town in the Silifke district of Mersin. With its prominent traits, Karakabaklı of Rough5 Cilicia-Isauria is an exact sample of the many other rural settlements in the area with similar characteristics. Karakabaklı is remarkable for its location near Korasion, to which it is connected through an antique road. The discovery of many rural settlements on this route is particularly important in that these settlements shed light on the contact between the ancient cities and their *khora*. Although Karakabaklı is a rural settlement, it has well-protected structures which carry the features of urban architecture. There exist some structures such as a farmstead that has a yard with a tower, production and storage constructions, productions equipment, cisterns, two monumental gates/ *tetrapylon*, two churches, houses, and cemeteries. It has been understood that most of these constructions were added to the settlement in later periods, which points to the continuity of residence in this area. In the present study, the data indicating that the settlement in Karakabaklı originated as a farmstead first and then enlarged into a village thanks to the appropriate geographical and historical factors has been discussed, and the constructions in the settlement has been identified.

One of the purposes of this study is to collect data about the causes of urban architecture observed in the area starting in Karakabaklı first. Revealing environmental and historical factors that contribute to the development of the settlement will also help us to reach to conclusions and make generalizations on the similar settlements in the area. Hence, the historical process affecting the settlements in the region is to be evaluated in the present study. To gather some idea about the residences in the area, we aim to investigate the constructions here in comparison with other structures in the same area in order to reveal the possible interactions among the settlements.

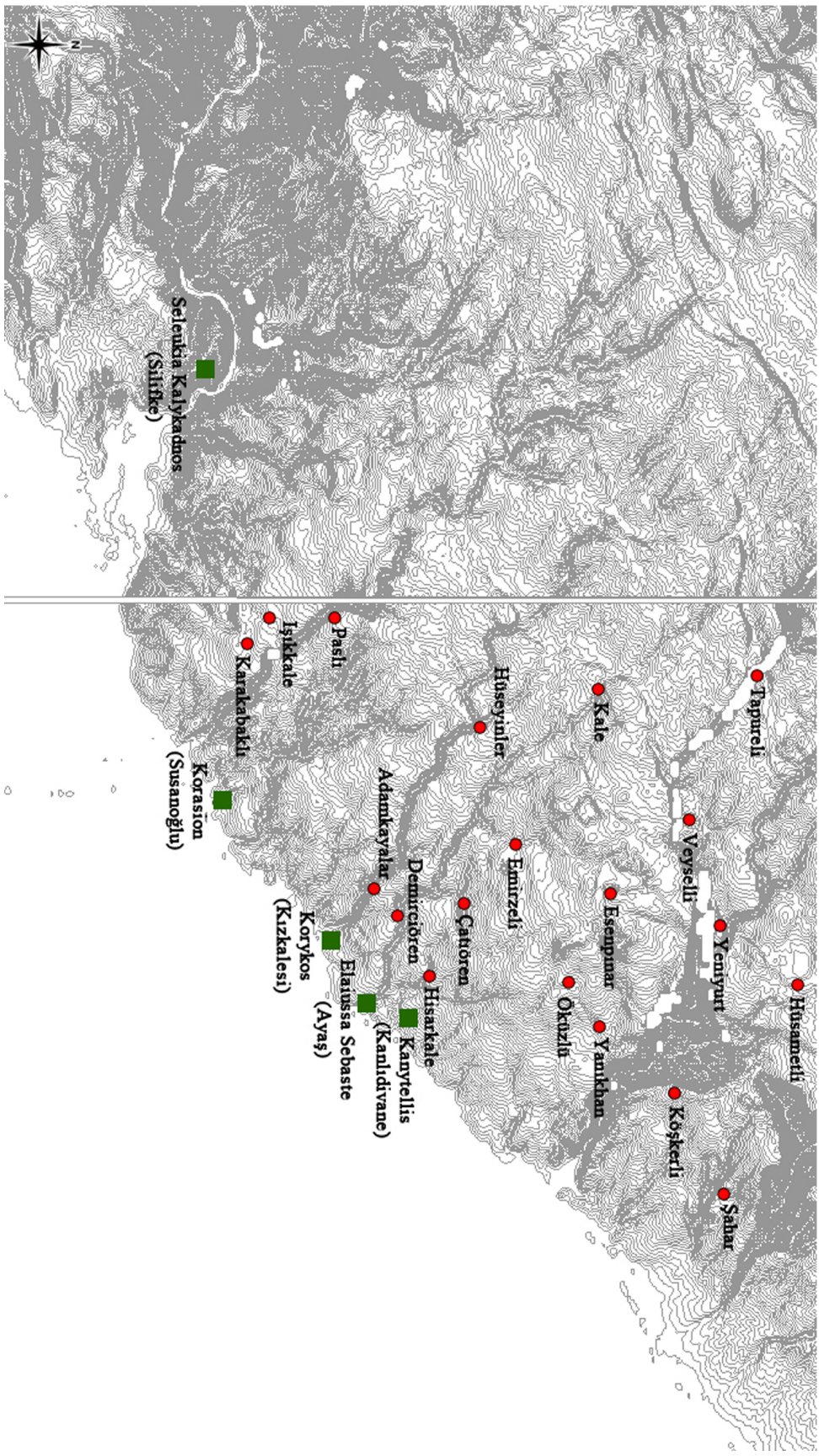
Key Words: Settlement Archaeology, Rough Cilicia, Isauria, Rural Settlement, Karakabaklı

PROJE SONUÇ RAPORU

GİRİŞ VE GENEL BİLGİLER

Mersin iline bağlı Silifke ilçesi sınırları içerisindeki Karakabaklı antik yerleşimi, sahilden iç bölgelere giden antik yol rotası üzerindedir ve Korasion antik kentinin *khora*sında yeralmaktadır, bugün Mersin ili Silifke ilçesi, Susanoğlu kasabasının yaklaşık 7 km. kuzeybatısındadır. Bu bölgenin Hellenistik Dönemde bir tapınak devlet egemenliğinde olduğu ve Olba Territoriumu olarak adlandırıldığı, Diokletianus Dönemiyle birlikte Isauria eyaletine dahil olduğu bilinir. Dağlık Kilikia-Isauria bölgesindeki Karakabaklı, sahip olduğu özellikleri açısından, bölgede çok sayıda örneği tespit edilen kırsal yerleşimlerden biridir. Bu yerleşimlerin ortaya çıkmasında bölgenin coğrafi ve tarihsel şartların etkili olduğu anlaşılır. Bölgenin Akdeniz iklimine sahip olması, tarımsal üretimin yaygınlaşmasına ve çeşitlenmesine imkan sağlamış olmalıdır. Ayrıca, bölge zor dağlık şartlara sahip olsa da, çok sayıdaki çöküntü düzlüğün varlığı kırsal yerleşimlerin gelişmesine imkan sağlar. Bölgede, iç bölgelerle sahil arasında ulaşım bağlantısının kolaylıkla sağlanabileceği vadilerin ve yolların varlığı da kırsal yerleşimlerin kurulmasını etkileyen coğrafi şartlardan biridir. Bu yollar üzerinde, sahildeki antik kentlere yakın alanlarda köy, atölye ve çiftliklerin kurulduğu bilinmektedir. Ayrıca bölgenin tarihsel sürecinin de bu yerleşimlerin gelişiminde önemli rol oynadığı tespit edilmiştir.

Karakabaklı, sahildeki Korasion'un yakınlarında yeralması ve burayla antik bir yol bağlantısının bulunması açısından dikkat çekicidir (Res.1). Bu yol rotasında çok sayıda kırsal yerleşimin tespit edilmiş olması sahildeki antik kentler ve *khora*ları arasındaki ilişkiyi açıklaması açısından önem taşımaktadır. Karakabaklı, kırsal bir yerleşim olmasına rağmen iyi korunmuş durumda yapılara sahiptir ve bunların bazıları kentsel mimarlık özellikleri gösterirler. Yerleşimde kuleli bir avluya sahip çiftlik, çalışma ve depolama yapıları, üretim donanımları, sarnıçlar, iki anıtsal kapı/*tetrapylon*, iki kilise, antik yol, konutlar ve mezarların varlığı bilinmektedir (Res.2). Bu yapıların büyük çoğunluğunun yerleşime dönemler içerisinde eklendiği anlaşılmaktadır ve bu durum buradaki iskanın sürekliliğine işaret eder. Bölgede sürdürülen araştırmalarda, kırsal yerleşimlerin bir gelişim sürecine sahip oldukları ve dönemler içinde bazılarının bir çiftlik etrafında gelişerek köy düzeyine

Res.1 Araştırma alanını ve bölgedeki benzer yerleşimleri gösteren dağılım haritası (QGIS programı kullanılarak hazırlanmıştır)

yükseldikleri tespit edilmiştir. Özellikle 4. yüzyıldan sonra bölgedeki kırsal alanlarda kentsel mimarlık özellikleri taşıyan yapıların (anıtsal kapılar, antik yollar ve kiliseler vb.) varlığıyla karşılaşılır ve bu durumun bölgedeki yerleşim düzenlemesinin bir özelliği olduğu anlaşılmaktadır. Bu projede, Karakabaklı'daki yerleşimin bir çiftlik olarak kurulduğu ve sahip olduğu uygun coğrafi ve tarihsel şartların etkisiyle bir köy şeklinde geliştiği konusunda elde edilen veriler incelenmiş ve yerleşimin sahip olduğu yapıları tanımlanmıştır. Bugüne kadar yapılan kısıtlı sayıdaki çalışmada, burası Geç Antik Dönem yerleşimi olarak değerlendirilmiştir. Bugün görülebilen arkeolojik kalıntıların çoğu Geç Antik Döneme işaret etse de, burada daha erken dönemlere ait arkeolojik kanıtlar da vardır ve bu sebeple burayı bu şekilde değerlendirmek bir eksiklik olacaktır. Sürdürülen çalışmalarda, yüzeyde görülen yapıların büyük bir çoğunluğunun sonraki kullanım evrelerinde eklendiği ve yerleşimin karakterini değiştiren bir etkiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Bununla birlikte, bazı yapı grupları ortak bir mimari stile sahiptirler ve burasının ilk kuruluş evresinde bir çiftlik olduğunun kanıtıdırlar. Bu durum, bölgede Roma Döneminde çiftlik olarak kurulan bazı kırsal yerleşimlerin dönemler içinde değişim geçirdiklerine işaret eder. Sonraki kullanım evrelerinde eklenen yapıların neler olduğu, bunun sebepleri ve buraya kazandırdığı karakterin incelenmesi ise bölgedeki kırsal yerleşimlerin dönemler içinde geçirdiği değişim sürecini açıklamak için gerekli verileri sağlayacaktır.

Karakabaklı'nın sahip olduğu anıtsal yapıların varlığı ise, kırsal bir yerleşimdeki kentsel mimarlık özelliklerini taşımaları açısından dikkat çekicidir. Bu durum yerleşimin Geç Antik Dönemde anıtsal nitelikteki yapılarıyla farklı bir kırsal yerleşim örneği olmasına yol açar. Bölgede benzer uygulamaların varlığının bilinmesi, bu dönemdeki kırsal yerleşim kavramını tartışmayı zorunlu hale getirmektedir. Bu sebeple, bu projenin hedefleri arasında bölgede kırsal yerleşimlerde görülen kentsel mimarinin nedenleri hakkında Karakabaklı'dan yola çıkarak veriler elde edilmesi yeralmaktadır. Yerleşimin şekillenmesine etki eden çevresel ve tarihsel etmenlerin sorgulanması da, bölgedeki bu tür örnekler hakkında sonuçlar sağlayacaktır ve bu amaçla çalışma içerisinde bölgedeki yerleşimleri etkileyen tarihsel süreç de değerlendirilecektir. Karakabaklı'nın iskan gördüğü dönemler hakkında ise sahip olduğu yapılar bilgi sağlayacaktır. Bu amaçla buradaki yapıların incelenmesi, diğer bölge örnekleriyle karşılaştırılmalarının yapılması ve böylece varsa etkileşimlerin de ortaya konması da hedeflenmektedir. Bu amaçla, antik kentte kapsamlı bir yüzey araştırmsı gerçekleştirilmiş ve tespit edilen arkeolojik veriler belgelenmiştir.

Yerleşimle ilgili ilk kısa bilgiler S. Eyice tarafından verilir (Eyice 1981, 204 vd; Eyice 1988, 15 vd; Eyice 1999, 206 vd.). Yerleşimin sahip olduğu Geç Antik Dönem yapıları ise bazı lisansüstü

çalışmalara konu olmuştur, A. Tiryaki'nin hazırladığı yüksek lisans tez çalışması ve G. Varinlioğlu'nun doktora çalışması bu kapsamda değerlendirilebilir (Tiryaki 1999; Varinlioğlu 2008). Son dönem çalışmalar içinde I. Eichner'in, bölgede bulunan Erken Bizans Dönemi ev mimarisine ilişkin incelemeleri vardır (Eichner 2005; Eichner 20049) Ayrıca, Ü. Çakmak tarafından hazırlanan yüksek lisans tez çalışması da bu kapsamda belirtilmelidir (Çakmak 2010). Bu çalışmaların yanı sıra bölge ile ilgili bazı yayınlarda da Karakabaklı hakkında bilgilere yer verildiği görülür (Hild-Hellenkemper 1990, 290; Hill 1996, 194; Dagron-Callot 1988).

YÖNTEM

Projenin gerçekleşmesinde Arkeoloji biliminin araştırma yöntemleri arasında yeralan "yüzey araştırması" kullanılmıştır. Bu kapsamda, belirtilen alanda arazi incelemeleri gerçekleştirilmiş, söz konusu projede belirtilen sonuçlara ulaşabilmek için tespitler yapılmıştır. Elde edilen bütün veriler Arkeolojik belgeleme yöntemleri kullanılarak kayda geçirilmiştir. Bukapsamda:

1. Tespit edilen arkeolojik buluntular GPS kullanılarak harita üzerinde kayda geçirilmiştir.
2. Tespit edilen arkeolojik buluntular mimari çizim yöntemleri kullanılarak kayda geçirilmiştir. Bazı yapıların arazi planları çıkartılmıştır. Plan ve röleve çalışmalarında *total station* kullanılmıştır.
3. Tespit edilen arkeolojik buluntular fotograf tekipmanları kullanılarak belgelenmiştir.
4. Tespit edilen arkeolojik buluntular, özel hazırlanmış formlar aracılığı ile kayda geçirilmiştir.
5. Tespit edilebilen arkeolojik küçük buluntular (seramik vb.) yüzeyden toplanmış ve arkeolojik çizim yöntemleri kullanılarak kayda geçirilmiştir.
6. Antik yerleşimde tespit edilen arkeolojik eserler hava fotograflarıyla belgelenmiştir.

Arazide gerçekleştirilen Arkeolojik yüzey araştırması sonrasında, elde edilen verilerin değerlendirilmesi ise bilimsel araştırma yöntemleri kapsamında geçirilmiştir. Buna göre:

1. Mimari çizim yöntemleri kullanılarak kayda geçirilen arkeolojik buluntularla ilgili veriler bilgisayarlarda işlenerek mimari çizim haline getirilmiştir. Bununla ilgili çizim örnekleri aşağıda verilmiştir.
2. Arazi çalışmaları sırasında tespit edilen yapılarda gerçekleştirilen detaylı fotograf çalışması ve plan çizimleri kullanılarak bilgisayar ortamında rekonstrüksiyon çizimleri gerçekleştirilmiştir.

Bununla ilgili çizim örnekleri aşağıda verilmiştir.

3. Arazi çalışmaları sırasında tespit edilen kalıntılar ve diğer arkeolojik bulgular CBS'e (Cografi Bilgi Sistemleri) aktarılmıştır.
4. Arazi çalışmaları sırasında tespit edilen ve özel hazırlanmış formlar aracılığı ile kayda geçirilen arkeolojik buluntuların takibi için bilgisayarlarda veri formları hazırlanmış ve buluntular bu veri formlarına aktarılmıştır.
5. Proje süresince elde edilen verilerin yaygınlaştırılması (proje sonucunda bilimsel makalelerin yayınlanması) amacıyla yayın hazırlıkları yapılmış ve hazırlanan makale yayınlanmıştır.

1- Çiftlik Evi/Avlu/Kule
2- A Yapısı
3- B Yapısı
4- C Yapısı
5- Kuzey Tetrapylon
6- Güney Tetrapylon
7- İşlik 1
8- İşlik 2
9- Kilise 1/ Kilise 2

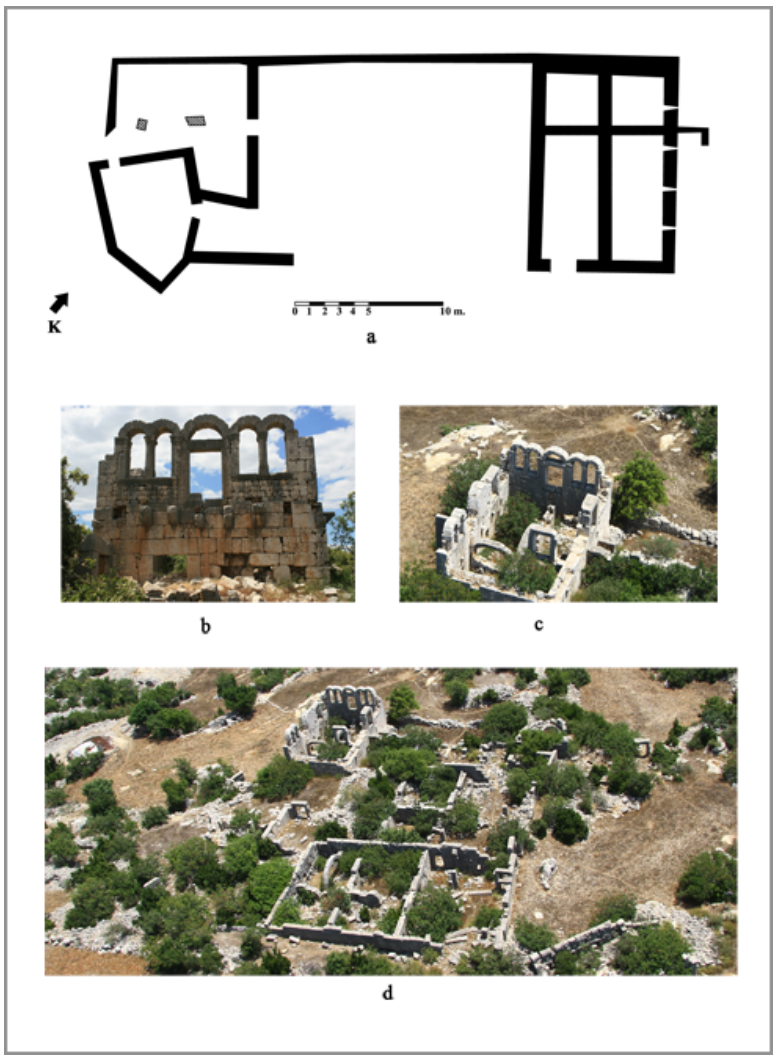
Res.2 Karakabaklı'daki yapıları gösteren hava fotografı

BULGULAR

Proje kapsamında sürdürülen çalışmalarda yerleşimin sahip olduğu arkeolojik kalıntılar tespit edilerek tanımlandı. Bu kapsamda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

Çiftlik

Yerleşimin kuzeydoğu yönündeki yapı grubu, iki katlı bir ev, yanında duvarla çevrili bir avlu ve bunun köşesinde yeralan beşgen formlu bir kule ile tahkimli bir çiftlik özelliğine sahiptir (Res.3). Güneydeki tarımsal alanları görebilen hakim bir noktada kurulu çiftlik evi, yaklaşık olarak 12,80x 8,60 metre ölçülerinde dikdörtgen plandadır (Res.3a). İki katlı olan yapının farklı duvar örgülerine sahip olması, en az iki yapım evresi olduğuna işaret eder (Res.3b). Yapının alt ve üst katları arasında plansal farklılıklar da söz konusudur. Alt kat, kemerlerle taşınan yüksek tavanlı geniş mekanlara sahiptir ve bunların depolama amaçlı kullanıldıkları anlaşılmaktadır (Res.3c). Üst katın ise sahip olduğu kapı ve pencereleriyle ikamet amaçlı kullanıldığı anlaşılır. Üst kattaki payeler balkona ait olan bir ahşap yapıyı taşımaktadır. Yapının doğu yönündeki çıkıntı bölüm kemerli bir yapılanmadır ve üst katı çevreleyen balkona çıkışı sağlayan merdivenleri taşıyor olmalıdır (Res.4a). Kule ile çiftlik evi arasında kalan ve duvarla çevrelenmiş olan alanın ise dikdörtgen planlı bir avlu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Avluyu çevreleyen duvarın çiftlik evi ile birleştiği görülmektedir (Res.

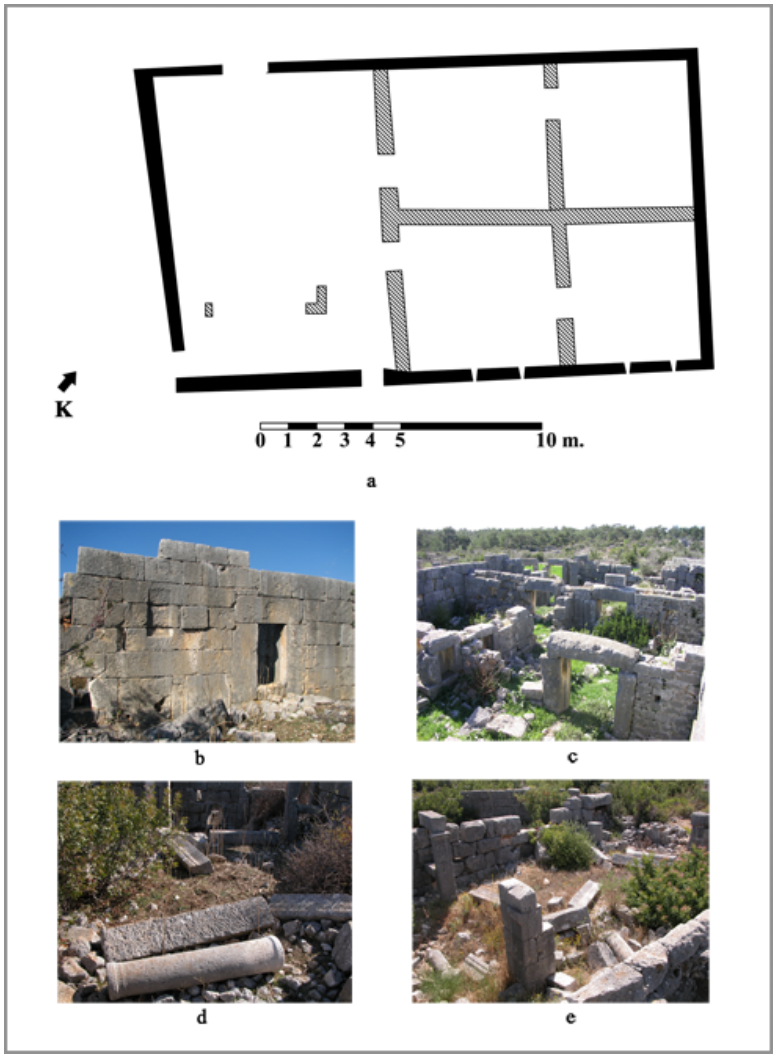
Res.3 Çiftlik evi a. plan b. doğu cephe c. çiftlik evi d. çiftlik evi ve çalışma ve depolama yapıları

Res.4 Çiftlik evi a. kuzey cephe b. duvarla çevrili avlu c-d. Kule

4b). Bu duvarın güney ucunda beşgen formlu bir kule yer almaktadır (Res.4c). Kule, dikdörtgen blok taşlardan oluşan duvar örgüsüne sahiptir ve güney ve doğu cephesinde çok sayıda mazgal deligi içerir. Bu kulenin aynı zamanda avluya girişi de sağladığı görülmektedir (Res.4d). Gerek avluda gerekse de kulenin içerisinde sonraki kullanım evrelerinde eklendiği anlaşılan mekanlara ait kalıntılar bulunmaktadır (Res.4b).

Çiftlik evinin batısında, bununla bağlantılı olan yapılar yer almaktadır (A, B ve C yapıları). Bu yapıların sahip oldukları plan özellikleri, bunların çalışma ve depolama amaçlı kullanıldıklarını düşündürmektedir. Bunların dış duvarının dikdörtgen bloklarla yapılmış duvar örgü tekniğine sahip olmaları; çiftlik evi, kule ve avlu duvarının sahip oldukları duvar örgü tekniği ile benzerlik gösterir ve ortak bir inşa evresine işaret eder (Res.3d). Ancak, sonraki evrelerde de bu yapıların kullanıldığı, içlerine eklenen mekanlardan anlaşılmaktadır ve bu evrelerde kullanım amaçlarının ne olduğunu tespit etmek mümkün olmamaktadır (A yapısı dışında). A yapısı çiftlik evinin yanında yer alır ve yaklaşık olarak 22x13 metre ölçülere sahip dikdörtgen plana sahiptir (Res.5a). Yapı büyük dikdörtgen blok taşlardan oluşan isodomik duvar örgüsüne sahiptir ve dışta düz olan duvarların içte kaba bırakıldığı görülür (Res.5b). Doğu cephede bulunan ve bir pencere olamayacak kadar küçük boyutlardaki dört mazgal muhtemelen içeriye sınırlı miktarda ışık ve hava girmesini sağlamaya yöneliktir ve bu durum yapının üretime ve depolamaya yönelik olduğuna işaret eder. Yapının içinde

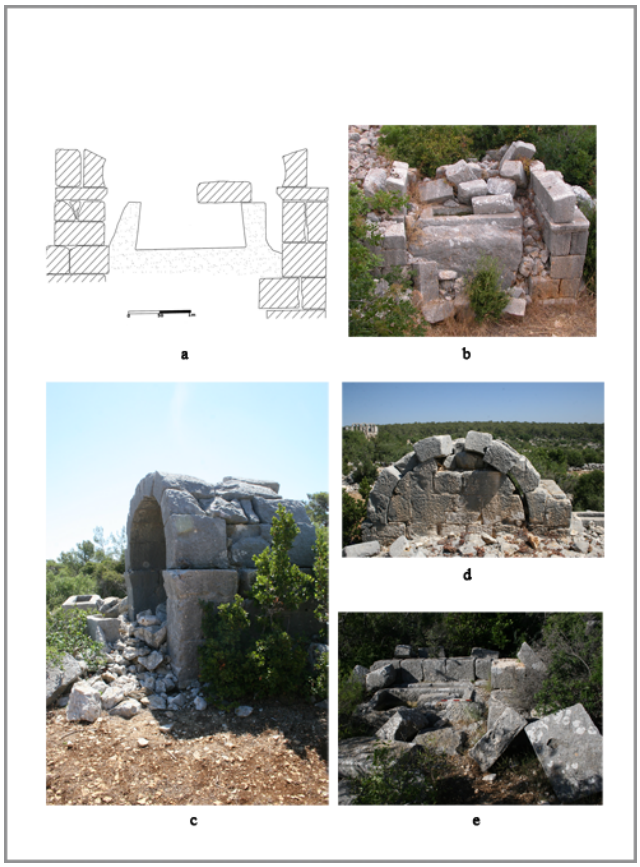

Res.5 A yapısı a. plan b. doğu cephe c.iç mekanlar d-e.peristil avlu

görülen beş ayrı mekanın ise sonraki bir kullanım evresinde oluşturulduğu, iç mekan duvarlarındaki örgü, dış duvarlarla olan birleşmeler, devşirme malzeme kullanımı ve plan farklılığından açıkça anlaşılmaktadır. Böylece, yapının ilk evrede sahip olduğu üretim ve depolama işlevinin de değiştiği ve önüne eklenen peristyle avludan anlaşıldığı kadarıyla konut olarak kullanımının devam ettiği görülmektedir (Res.5c). Daha önceki çalışmalarda, sadece sahip olduğu plansal özellikleriyle değerlendirilen bu yapı Tiryaki ve Eyice tarafından peristilli Erken Bizans evi (Tiryaki 1999, 47; Eyice 1999, 214), Zeyrek tarafından klasik geleneğin devam ettiği peristilli avluya sahip ve Geç Roma Dönemine kadar oturulmuş olan bir ev (Zeyrek 2005, 45), Eichner tarafından ise peristilli bir konut olarak tanımlanmıştır (Eichner 2004, 76–77). Ancak bu çalışmalarda yapının sadece son kullanım evresi değerlendirilmiştir. Yerleşimdeki bu yapı gruplarının sahip oldukları inşa teknikleriyle, birbirleriyle büyük benzerlikler taşıdıkları ve aynı yapı dönemine ait oldukları anlaşılmaktadır. Bu yapıların bir çiftliğin bölümleri olduğu anlaşılmaktadır ve bölgede sürdürülen araştırmalarda çok sayıda bu tür örnek tespit edilmiştir. Bunlar, sahip oldukları yapılar açısından basitten daha kompleks çiftliklere doğru değişik tipler gösterirler. Bazı çiftlikler büyük boyutludurlar ve mimari yapılanma açısından komplekstirler. Bunlar, toprak sahibinin ya da çiftlik yöneticisinin ikamet ettiği bir çiftlik evinin yanısıra çalışma ve depolama amaçlı kullanılan yapılara sahiptirler. Karakabaklı'daki çiftlik, bölgedeki diğer örneklerin genel özelliklerini taşımaktadır (Aydınoğlu 2010, 251-253). Özellikle, sahip olduğu kulenin bölgedeki çiftliklerde yaygın bir özellik

olduğu bilinmektedir. Karakabaklı'daki kule beşgen formludur ve aynı zamanda avlu girişini de sağlar. Bu tür kulelerin bölgedeki çiftliklerde benzer amaçlı kullanıldığı görülür; kuleyle birlikte çiftliği çevreleyen kalın bir savunma duvarının varlığı da bilinir. Arkeolojik kanıtlar, bölgede özellikle M.S. 2. yüzyıl sonu-3. yüzyıl başıyla birlikte artarak devam eden bir üretim sürecinin ve kırsal yerleşimlerin varlığını destekler. Karakabaklı'daki çiftliğin de bu süreçte yeraldığı yerleşimde tespit edilen arkeolojik buluntulardan anlaşılmaktadır.

Benzer çiftlik yapılanmalarına ait başka bölgelerde de örneklerin varlığı bilinmektedir ve bu durum bölgeler arasındaki şartların ve ihtyaçların benzerliğinin sonuçı olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle Likya'da, Kilikia ve Isauria bölgelerindeki benzer coğrafi şartların olması dikkat çekicidir. Kuzey Suriye bölgesinde tespit edilen kırsal yerleşimler ise şartlar ve ihtiyaçlardaki benzerliklerden dolayı Dağlık Kilikia-Isauria bölgesi örnekleriyle yakın benzerlikler taşır. Filistin'de de farklı plan tiplerinde çok sayıda çiftlik tespit edilmiştir ve antik yollarla birbirlerine bağlı olan bu çiftliklerin kentlere yakın kuruldukları, vadi yollarını gören ve bu yollara hakim noktalarda oldukları görülmektedir (Hirschfeld, 1997, 50 vd.).

Res. 6 a. Çiftlik evinin yanındaki aedikulalı mezar kesit çizim b. Çiftlik evinin yanındaki aedikulalı mezar c. Kilisenin doğusundaki aedikulalı mezar d. Kilisenin doğusundaki aedikulalı mezar arka cephe e.Lahit kapagı üzerinde haç kabartması bulunan aedikulalı mezar

Mezarlar

Yerleşimde, farklı tiplerde mezar örnekleri tespit edilmiştir. Bunlar arasında, üç örneği tespit edilen *aedikula*lı mezarlar da vardır. Bu mezarların, büyük kesme taşlarla inşa edilen bir tonoz ve içinde anakayaya oyulmuş bir lahit teknesi ya da serbest duran bir lahitten oluştuğu görülmektedir. İlk örnek çiftlik evinin yanında yeralmaktadır (Res.6a). Lahit teknesi anakaya içine oyularak yapılmıştır ve anakaya üzerinde mezara ulaşmak amacıyla basamaklar bulunur. Diğer örnek kilisenin doğusundadır (Res.6c). İyi korunmuş olan mezar içerisinde, kırık durumda üzerinde

Res. 7 a. Kilisenin doğusundaki aedikulalı mezar içindeki serbest duran lahit b. Serbest duran lahit kesit çizim c. Serbest duran lahit d-e. khamosorium lahitler f-g-h. Üzerinde tabula ansata ve haç kabartması bulunan lahit tekne ve kapak örnekleri

herhangi bir yazıt ya da kabartma bulunmayan serbest duran bir lahit bulunmaktadır (Res.6d). Anakaya üzerinde inşa edilmiş son örneğin ise duvarları yıkılmış durumdadır. İçerisinde anakayaya oyulmuş bir lahit teknesi bulunmaktadır ve buna ait kapağın yan yüzeyinde haç kabartmasının olduğu görülmektedir (Res.6e). Mezarlar yerel kireç taşından yapılmışlardır ancak hiç birinin üzerinde yazıt bulunmamaktadır.

Bu tip mezarların bölgede çok sayıda örneği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, bölge örneklerinin bazılarında mezarın yanında bulunan sütun, altar vb. mimari parçalar Karakabaklı'da tespit edilememiştir (Söğüt 2005, 10). Bu mezarların bölgede M.S. 2. yüzyıldan itibaren görüldükleri önerilir ve kullanımlarının sonraki dönemlerde de devam ettiği bilinir (Durukan 2005, 119; Söğüt 2005, 101-154; Aydınoğlu 2010, 244-250). Tespit edilen diğer bir örnek, kırık lahit teknesinin üzerinde haç kabartması bulunması nedeniyle farklı bir dönemde yapılmış olmalıdır ve duvar tekniği açısından da yerleşimdeki diğer örneklerden farklıdır. Bu örnekler bölgede Korykos yerleşiminin *khora*sında kalan Demirciören, Karadeveli ve Halilören'de tespit edilmiştir ve üzerlerindeki haç motifleri nedeniyle Erken Bizans Dönemine tarihlendirilirler (Durugönül vd. 2008, 121).

Lahitler

Yerleşimde çok sayıda lahit tespit edilmiştir. Bunlar, serbest duran ve *khamosorium* olmak üzere ikiye ayrılır. Serbest duran lahitlerin yerel kireç taşından yapılmış olduğu (Res.7a) ve bazı örneklerin ağız ve kaide kısımlarının profile sahip olduğu görülür (Res.7b). Lahit teknelerinin genelde tek bir yüzünün işlendiği görülür ve üzerlerinde *tabula ansata*, sunak, rozet, üzüm salkımı, madalyon içine

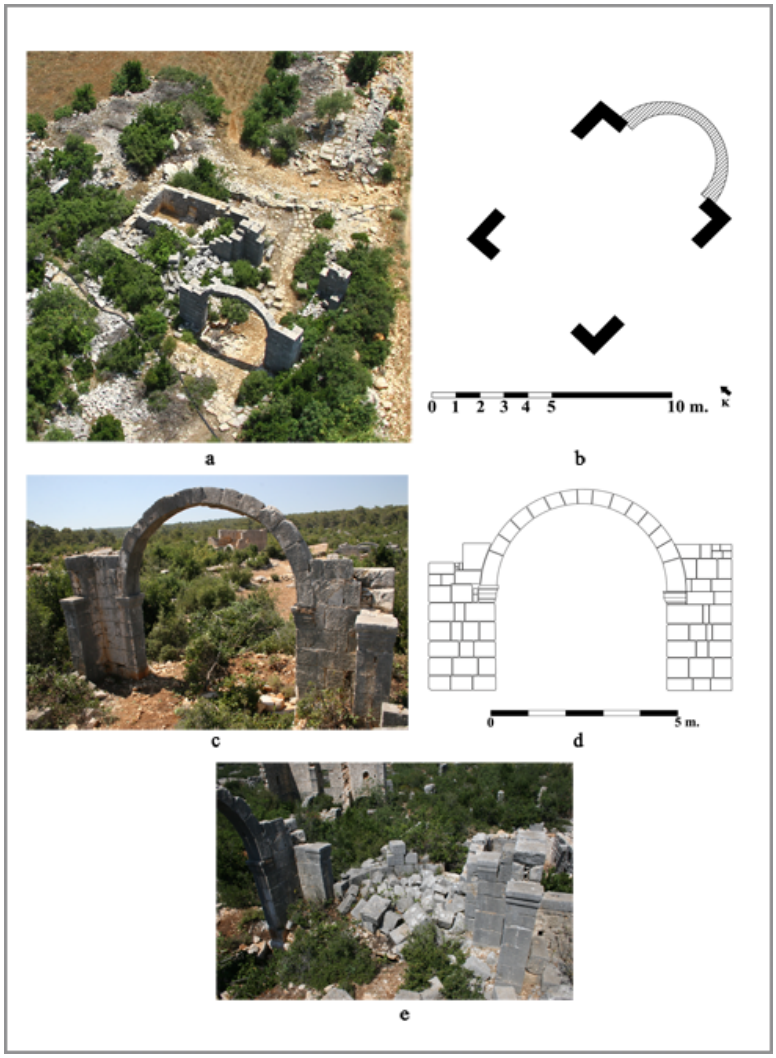
alınmış haç, balık gibi motifler bulunur ancak üzerlerinde herhangi bir yazıt tespit edilememiştir (Res. 7c).

*Khamosorium*ların genellikle üçgenimsi bir iç forma ve ölen kişinin başının konulduğu tabandan hafif bir şekilde yükseltilmiş yastık bölümüne sahip oldukları görülür. Bunların bazılarının kapaklarının oturma düzlemi anakaya ile aynı seviyedeyken, bazılarında ise anakayadan yüksekte olduğu tespit edilmiştir ve bu açılardan bölgedeki diğer örneklerle büyük benzerlikler taşırlar (Res.7d). *Khamosorium*ların sahip olduğu lahit kapakları ise köşelerinde akroterleri olan üçgen alınlıklıdır ve bu tip Kilikia ve Isauria bölgelerinde görülen standart lahit kapağı tipidir (Res.7e).

Yerleşimde tespit edilen lahitler, biçimsel ve süsleme olarak bölge örnekleri ile benzemektedirler. Bölgedeki lahit üretimi Roma İmparatorluk Döneminde başlamıştır ve Bizans Döneminin içine kadar devam ettiği anlaşılmaktadır (Machatschek 1967, 43-48; Koch 2001, 267). Karakabaklı'da, üzerinde *tabula ansata*, rozet ve üzüm salkımı gibi motifleri olan lahitler, yerleşimde Roma İmparatorluk Dönemine aittirler (Res.7f). Bezemesiz olmaları nedeniyle *khamosorium*ların tarihlemelerinde bir netlik yoktur. Bölgede yerel kireç taşından yapılmış olan lahitlerin üretimi ve kullanımı Erken Hıristiyanlık Döneminde de devam eder. Karakabaklı'daki lahitler üzerinde görülen haç ve balık motifi ise bu dönem kullanımına işaret eder (Res.7g). Balık figürü, Hıristiyanlık dini içinde erken dönemlerden itibaren kullanılır ve bölgede lahit kapağı üzerinde daire içine alınmış balık motifli süslemelerin 4. yüzyıla ait olduğu önerilir (Stauch 1972, 1). Bölgedeki, lahit teknesi veya lahit kapağında madalyon içinde haç taşıyan örnekler ise genelde 4.-6. yüzyıl arasına, lahit teknesinin tümüyle büyük bir haç ile süslenen örnekler de 6.-7. yüzyıllara tarihlenir (Aydın 2008, 269–281, Keil ve Wilhelm 1931, 152 No: 350) (Res.7h). Bu sebeple Karakabaklı'da lahit teknesi üzerinde haç kabartması olan mezar örneklerini 4. ve 7. yüzyıl arasına tarihlendirmek uygun olacaktır.

Antik Yol ve Anıtsal Kapılar

Yerleşim, taş döşemeleri bugün de izlenebilen ve muhtemelen sahilden iç bölgelere giden ana rotalardan birini oluşturan bir antik yolun kenarında yer almaktadır (Sayar 2007, 202). Yolun taş döşemesi büyük dikdörtgen formlu yerel kireç taşlarından oluşmaktadır ve bunlar düzgün işlenmemiş

Res.8 a. Antik yol ve Kuzey Tetrapylon b. Kuzey Tetrapylon plan c. Kuzey Tetrapylon'un ayakta kalmış tek kemeri d. Kuzey Tetrapylon'un röleve çizimi e. Kuzey Tetrapylon'un doğudaki ayakları arasına eklenmiş apsis

kesme plakalardır (Res.8a). Antik yol üzerinde yerleşimin girişlerini belirleyen iki adet anıtsal kapı da bulunmaktadır (Çakmak 2009). Bu kapılar, dört adet ayak–paye üzerine oturan kemerlerden oluşmaktadır ve bu halleriyle *tetrapylon* olarak değerlendirilmelidirler (Res.8). Kuzeyde yeralan kapı 8, 20 x 7, 47 metre ölçülerinde kareye yakın planlıdır (Res.8b). Kapının sahip olduğu korunan kemer ve onun altındaki duvar örgüsü büyük blok taşlar kullanılarak inşa edilmiştir. Kapı ayaklarının üzerlerinde silmeli sütun başlıkları vardır (Res.8c-d). Kapının doğu ve batı ayakları arasında sonraki dönemde eklendiği anlaşılan apsisli mekanlar yer alır (Res.8e).

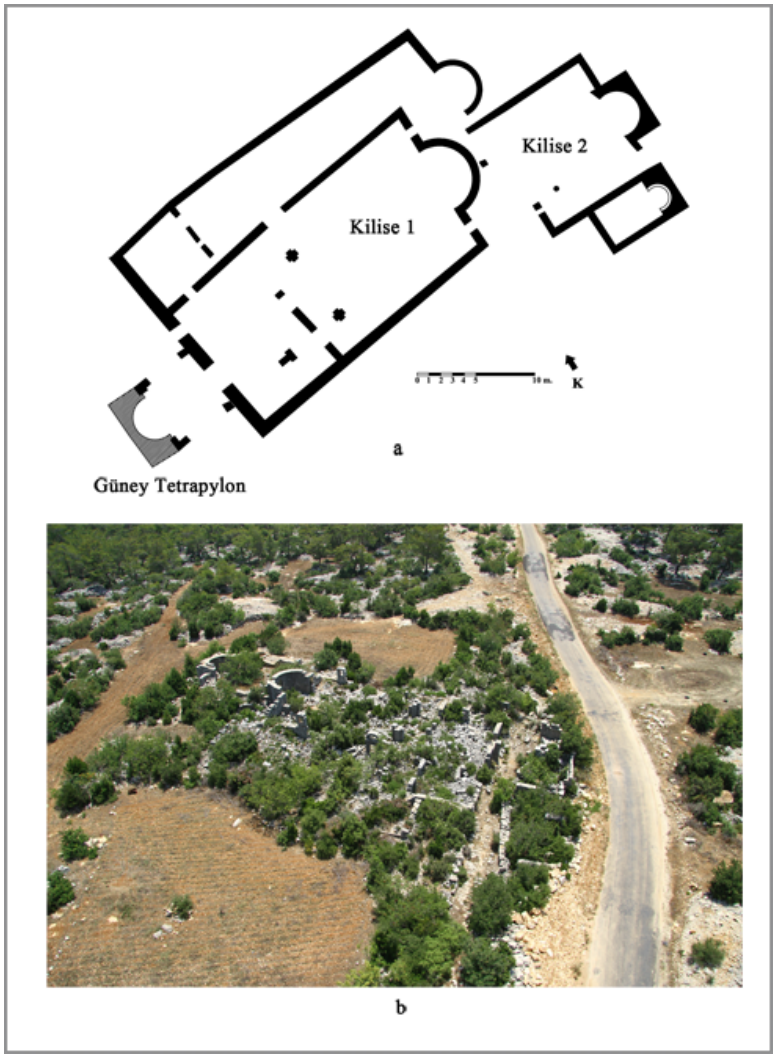
Antik yol üzerinde güneyde, doğu-batı doğrultu bir anıtsal kapı daha vardır (Res.9a). Bu kapıya ait kemerler yıkılmış durumdadır ancak kemerlerin oturduğu kaideler *in situ* olarak durmaktadırlar (Res.9b). Bu kapının, sonraki bir kullanım evresinde değişikliğe uğradığı ve yanına inşa edilen kilisenin ana giriş kapısı olarak kullanımının devam ettiği görülmektedir (Res.9c-d). Kapının batı bölümüne ise apsisli bir mekan eklendiği anlaşılmaktadır.

Bölgede Karakabaklı dışında çok sayıda yerleşimde anıtsal kapıların varlığı bilinir (Aşkın 2006, 94). Korykos'daki benzer bir *tetropylon*un, kiliselerin olduğu alanın girişinde, dini ve anıtsal bir anlamı olması amacıyla yapıldığını düşünülür ve yapım tarihi olarak geç 5.-geç 6. yüzyıl önerilir (Guyer-

Res. 9 a. Güney Tetrapylon b. Güney Tetrapylon'un kemerlerinin oturduğu alt kaideler c-d. Güney Tetrapylon'un kilisenin ana giriş kapısı olarak kullanımı

Herzfeld 1930, 126; Hill 1996, 124, 131). Benzer bir örnek ise, Karakabaklı'nın yaklaşık bir kilometre kuzeyinde, Işıkkale antik yerleşiminin girişinde, antik yol üzerinde yıkılmış halde bulunmaktadır (Varinlioğlu 2007, 298). Karakabaklı'daki kapıların konum olarak antik yol üzerinde bulunmaları diğer bölge örnekleriyle benzerlikleri açısından dikkat çekicidir. Roma İmparatorluk Döneminde, *tetrapylon*ların üst mimari omurgasının çapraz tonoz olduğu bilinmektedir. Karakabaklı'daki Kuzey *Tetrapylon*'un üzerinde bulunan harç izleri de olasılıkla bu kapının üst örtüsüne ait mimariyle ilişkili olmalıdır ve bu kapının çapraz tonoza sahip olduğuna işaret etmektedir. Güney *Tetrapylon*'un da üst örtüsünün aynı olduğu düşünülmelidir. Bu durum, dönemin devlet mimarisi programına da uymaktadır. Yerleşimin, Korasion kentinin yeniden kurulmasıyla (367–375) birlikte bu kentin *khora*sında yeraldığı düşünüldüğünde, *tetrapylonların* bu tarihten sonraki bir dönemde muhtemelen 4. yüzyıl sonu-5. yüzyıl başında inşa edilmiş olması mümkündür.

Res. 10 a. Karakabaklı kiliseleri plan b. Karakabaklı kiliseleri ve Güney Tetrapylon havadan görünüm

Kiliseler

Karakabaklı'da iki adet bazilikal planlı kilise bulunmaktadır (Res. 10a). Bu kiliseler yerleşimdeki antik yolun kenarında kurulmuşlardır (Res.10b). İyi korunmuş durumdaki Kilise 1'in güneydeki *tetrapylon*la bitişik inşa edildiği görülür. Kuzey ve güney yan odalara sahip kilise, yerel kireç taşı kullanılarak inşa edilmiştir ve apsisinde ikiz pencereleri vardır. Kilisenin naosunda çok sayıda sütun ve üç farklı tip sütun başlığına ait oldukları tespit edilen parçalar bulunmaktadır (Res.11a-b-c). Bu başlıklar işçilik olarak birbirlerine oldukça yakın özelliklere sahiptirler. Üzerlerinde, tek bir daldan çıkan, üçe ayrılarak öne doğru gelen yapraklar bulunmaktadır. Kilisede herhangi bir duvar süslemesi, mozaik işlemesi tespit edilememiştir. Ancak, ana giriş kapısının üzerinde daire içine alınmış haç vardır, ayrıca kapı lento ve söveleri bitkisel motiflerle süslenmiştir. Yapının çatı örgüsüne ait kiremitler de tespit edilmiştir. Kilise 1'in, antik yoldan sonra inşa edildiği ve buradaki güney *tetrapylon*u ana giriş kapısı olarak kullandığı görülür (Res.9c). Fakat bu kullanım, ana giriş kapısının daha güneyde olmasına neden olmuş ve kilisenin planında eksen eğikliğine yol açmıştır.

Kilise 2, daha küçük boyutlara sahiptir ve diğer kilise ile bitişik olması dikkat çekicidir (Res.10a).

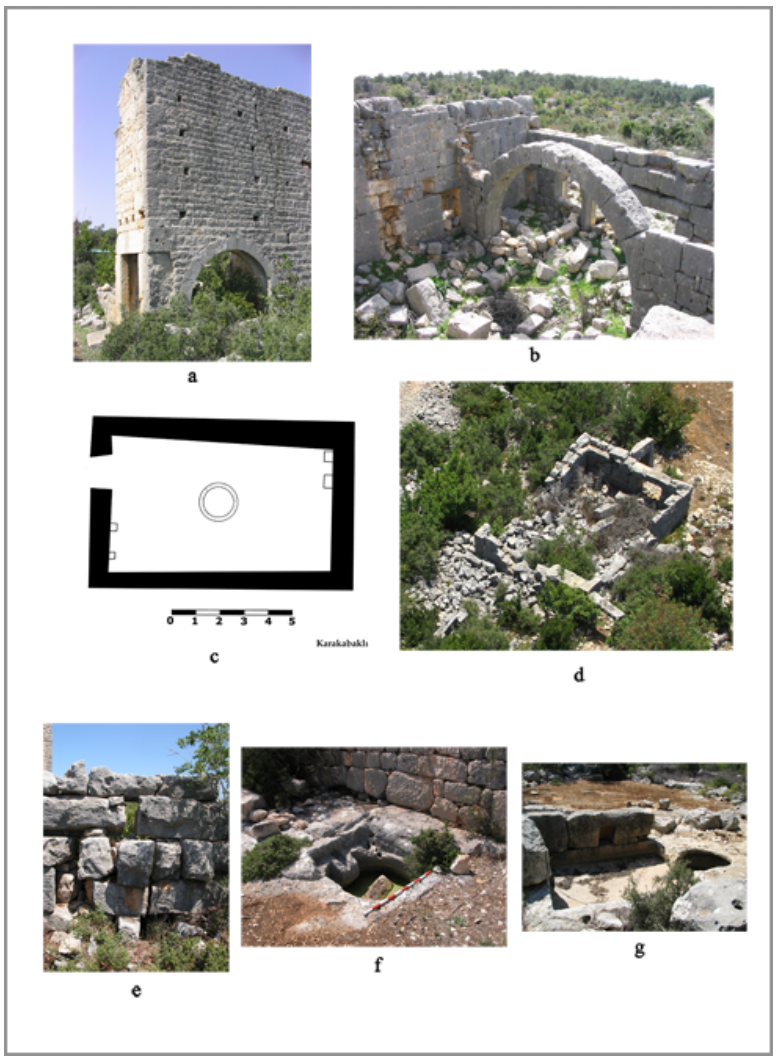

Res.11 a-b-c. Kilise 1 içindeki sütun başlığı tipleri d. Kilise 2'nin giriş kapısı üzerindeki adet tavus kuşu, hayvan kabartmaları ve bitkisel motifler e. Kilise 1 ve Kilise 2'nin birleştiği bölümde tam bir kubbeye işaret eden mekan f. Kilise 2 ile bitişik olan bazilikal planlı küçük yapı

Sütun başlıkları daha sade bitkisel bezemelere sahiptir. Yerel kireç taşından küçük taşlarla yapılmış duvar örgüsüne sahip olan yapının giriş kapısının üzerinde antitetik olarak yerleştirilen altı adet tavus kuşu, muhtemel hayvan kabartmaları ve bunların aralarında bitkisel motifler bulunur (Res.11d). Yapının, Kilise 1'in apsisi ile birleştiği bölümde tam bir kubbeye işaret eden bir mekan daha bulunmaktadır (Res.11e). Kilise 2 ile Kilise 1 arasında bulunan mekan her iki bazilikal yapı arasında geçiş mekanı olarak dikkat çekmektedir. Bu iki kilisenin yanısıra, yerleşimde bazilikal bir plana sahip başka bir yapı daha vardır. Kilise 2 ile bitişik olan bu yapı oldukça küçük ölçülere sahiptir ve apsisi her iki yanda birer odaya sahiptir ve muhtemelen bir şapel olarak kullanılmıştır (Res.11f).

Yerleşimdeki her iki kilise de, Kilikia ve Isauria bölgesi kiliselerinde görülen ortak özellikleri taşımaktadırlar. Bölge örnekleri gibi, bu yapıların da, içlerinde tespit edilen mimari parçalardan anlaşıldığı üzere üç nefli bazilikal plana sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca Kuzey Suriye ve bölge kiliselerinde görülen apsisli yan odaların doğuya doğru ilerlemesi ve dıştan bemanın bir duvarla sınırlandırılması, Karakabaklı kiliselerinde de görülmektedir (Aydın 2007, 27 vd.). Yerleşimde bulunan kiliselerdeki en önemli tarihleme unsurlarından biri sahip oldukları sütun başlıklarıdır. Kilise 1'in sütun başlıklarının 5. yüzyıldan 6. yüzyılın başlarına kadar üretildikleri bilinmektedir (Asgari

1995, 263 vd.; Strube 2000, 71, 83; Strube 1993, 163, 192; Wulff, 1909, n.159). Bölgede de benzer örneklere sıklıkla rastlamak mümkündür ve bu sebeple, Kilise 1 içindeki sütun başlıklarının da 5 yüzyıl içerisine tarihlenmesi gerekmektedir. Kilise 2'nin sütun başlıkları Kilise 1'e göre daha sadedir ve 6. yüzyıl özellikleri gösterir. Ayrıca, ana giriş kapısı üzerinde bulunan bitki ve hayvan betimlemeleri ve kabartmaların bölgede bulunan diğer örnekleri de 6. yüzyıllara tarihlendirilmektedir (Aydın 2008, 280). Her iki kilisenin de, bölgenin 5-6. yüzyıl arasındaki dini ve ekonomik gelişimine bağlı olarak yapılmış oldukları düşünülebilir.

Res.12 a-b.Karakabaklı'daki Geç Antik Dönem konutları c. Atölye 1 plan d.Atölye 1 havadan görünüm e. Atölye 2 f-g. Anakayaya oyulmuş baskı kollu presler

Konutlar

Yerleşimin içerisinde, sonraki kullanım evrelerinde yerleşime eklendikleri ve konut olarak kullanıldıkları anlaşılan yapılar bulunmaktadır. Tamamı yerel kesme taşlar kullanılarak inşa edilmiş bu yapıların, yerleşim içerisinde belirli bir düzene sahip olmadıkları görülür (Res.12a). Bu yapılar, kırsal alana uygun şekilde, gösterişten uzak, basit planlı, iki katlı, kemerli girişleri ve üst kat destekleri olan ve içlerinde küçük mekanlara bölünmüş yapılardır (Eichner 2004, 76; Eichner 2005, 201 vd.; Eyice 1981, 204 vd; Eyice 1988, 15 vd; Eyice 1999, 206 vd; Tiryaki 1999; Varinlioğlu 2007, 299) (Res. 12b). İki katlı olan konutlar ikiz pencerelere sahiplerdir, zemin katlarında kemerlerle bölünmüş ahır, depo gibi işlevlere sahip odalar vardır. Üst katlar ise yaşam alanı olarak planlanmıştır. Yerleşimdeki bu konutlar ile Kuzey Suriye kırsal konut mimarisi arasında yakın benzerlikler bulunur.

Atölyeler ve Üretim Donanımları

Yerleşimde çok sayıda üretim donanımı tespit edilmiştir. Bu donanımlar, yerleşimin sahip olduğu kırsal karaktere ve bununla bağlantılı olarak zeytinyağı ve şarap üretiminin varlığına işaret ederler. Bunlar arasında, bölgede zeytinyağı üretiminde kullanıldığı bilininen taş destekli baskı kollu presler, tekerlek formlu kırma taşları, sıvı toplama tankları tespit edilmiştir. Bu üretim donanımlarının bir kısmı yerleşimde tespit edilen iki atölye içerisinde yeralmaktadır. Her iki atölye de, üretim sürecinde kullanılan taş destekli baskı kollarına uygulanacak preslemenin gücüne dayanması için büyük taşlar kullanılarak inşa edilmiştir. Atölye 1 yaklaşık 7 x 11 metre ölçülere sahiptir ve içinde çaprazlama olarak yerleştirilmiş iki taş destekli baskı kollu pres ve mortar formlu kırma teknesiyle tekerlek formlu kırma taşı bulunmaktadır (Res.12 c-d). Atölye 2 ise, içinde kuzey duvarına yerleştirilmiş tek bir taş destekli baskı kollu pres içerir ayrıca mortar formlu bir kırma teknesi de bu atölye içerisinde tespit edilmiştir (Res.12e). Yerleşimde, bölgede şarap üretimi için kullanıldığı önerilen açık alanda anakayaya oyulmuş baskı kollu presler ve bunlarla birlikte kullanılan pres ağırlık taşları da tespit edilmiş olması önemlidir (Res.12f-g). Bölgede sürdürülen araştırmalarda, bu tip atölye ve donanımlara ait çok sayıda kanıt tespit edilmiştir ve bunlar sahip oldukları özellikler açısından Akdeniz coğrafyasındaki diğer bölgelerle benzerlik gösterirler (Aydınoğlu 2009, 70 vd.). Ayrıca bölgenin kırsal yerleşimlerinde sıklıkla görülen harman yerleri, Karakabaklı yerleşiminde de mevcuttur.

DEĞERLENDİRME

Tarihsel, ekonomik ve cografi şartların ışığında değerlendirildiğinde, Karakabaklı'nın, Korasion'un *khora*sında yeralan bir kırsal yerleşim olduğu görülür. Korasion'un, 4. yüzyılda yeniden kurulmasıyla birlikte kentin, kuleleri olan anıtsal kapılara sahip bir savunma duvarı ile çevrelendiği, bölgenin limanı olarak işlev gördüğü ve bu liman sayesinde *khora*sında üretim gerçekleştiği ve ihraç edildiği bilinmektedir (Hild-Hellenkemper 1990, 37, 311). Karakabaklı'nın da bu sürece dahil olduğu ve bu rota üzerinde tespit edilen çok sayıda kırsal yerleşim arasında yeraldığı düşünülmelidir. Bununla birlikte, tespit edilen arkeolojik veriler yerleşimin bu tarihten sonra köy karakterine sahip olduğuna işaret eder ve bu sürecin öncesinin olduğu anlaşılmaktadır. Yerleşimin sahip olduğu özellikler, bölgedeki kırsal bir yerleşimin gelişim sürecini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Karakabaklı'daki yapıların genel olarak iki farklı evrede yerleşime eklendikleri görülmektedir ve bunların yerleşimin karakterini şekillendirdikleri anlaşılmaktadır. İlk evreyi oluşturan yapıların Roma Dönemine ait bir çiftliğe ait olduğuna dair önemli kanıtlar tespit edilmiştir. Burada, toprak sahibinin ya da çiftlik yöneticisinin ikamet ettiği iki katlı bir çiftlik evi, bunun yanında kule ile girişi sağlanan bir avlu, üretim ve depolama amaçlı kullanılan yapılar bulunmaktadır ve bunların tamamının benzer inşa özellikleri gösterdiği görülmektedir. İkinci evrede ise, yerleşimin çiftlik etrafında geliştiği ve bir köy karakterine büründüğü anlaşılmaktadır. Bu evrede, 4. yüzyıl sonundan itibaren yerleşime antik yolun, anıtsal kapıların, konutların ve yeni mezarların eklendiği anlaşılmaktadır. Bu evrenin devamı olarak, 5 ve 6 yüzyıllarda ise kiliselerin ve başka konutların yerleşime eklendiği görülür, ayrıca ilk evrede var olan yapıların tekrar kullanımlarının olduğu anlaşılır. Bölgedeki kırsal yerleşimlerde tespit edilen arkeolojik kanıtlar, bölgede en azından Orta Bizans Dönemine kadar kırsal yerleşimlerin kullanımlarının devam ettiğine de işaret ederler.

Yerleşimin ilk evresinin bir çiftlik karakterine sahip olduğu anlaşılmaktadır ve bir çok özelliği, bölgedeki çiftliklerin genel özelliklerini yansıtmaktadır. Bölgede çok sayıda örneği tespit edilen çiftlikler genellikle bir antik yolun yakınında yeralırlar, çiftlik evi, üretim ve depolama yapıları ve mezarlara sahip olmaları açısından ortak özellikler taşırlar. Bazı örneklerin duvarla çevrili bir alan içerisinde yeraldıkları ve böylece tahkimli bir çiftlik görünümünün ortaya çıktığı bilinir (Aydınoğlu 2010, 251) ve Karakabaklı'daki çiftliğin de bölgedeki bu örneklerden biri olduğunu anlaşılmaktadır. Bu tür tahkimli bir çiftlik geleneğine ait örnekler bölgede Hellenistik Dönemden itibaren görülmeye başlar ve Bizans Döneminin içlerine kadar varlıkları görülür (Durugönül 1998, 113), kulelerin bu dönemlerde de bölgedeki çiftliklerde yaygın bir özellik olduğu anlaşılmaktadır. Tarım üzerine bilgi veren Antik Dönem yazarlarının, çiftliklerin bir yerleşime, denize veya işlek bir yola yakın olmaları gerektiğinden, içlerinde depo binaları, ahır, yağ ve şarap presleri, çobanlar ile kahyalar için barınakların gibi diğer yapı bölümlerinin bulunması gerektiğinden bahsetmeleri de yerleşimin sahip olduğu karakteri desteklemektedir (Cato, *De Re Rustica*, I.3; Columella, *De Re Rustica*, I.4.10). Bölgedeki çiftliklerin ve diğer kırsal yerleşimlerin içlerinde tespit edilen arkeolojik kanıtlar, özellikle M.S. 2. yüzyıl sonu-3. yüzyıl başında kırsal yerleşimlerin bölgedeki varlığını destekler. Karakabaklı'daki çiftliğin de bölge örnekleriyle ortak özellikler taşıması ve yerleşimde tespit edilen arkeolojik buluntulardan dolayı Karakabaklı'daki çiftliğin de bu süreçte yeraldığı anlaşılmaktadır.

Yerleşimin dönemler içinde kullanılmaya devam edildiği, çok sayıda konutun yanısıra, anıtsal kapıların ve kiliselerin de eklenmesinden anlaşılmaktadır ve bu süreçte yerleşimin bir köy karakteri

kazandığı görülür. Bununla birlikte, yerleşime böyle yeni yapıların eklenmesi dikkat çekicidir, ancak bölgede başka örneklerin varlığının da bilinmesi bu durumun bölgedeki yerleşim düzenlemesinin bir özelliği olduğunu gösterir.

Bu tür yapıların kırsal bir yerleşime eklenmesinin sebepleri bölgenin tarihsel süreci içerisinde aranmalıdır. Bölgenin tarihi, kırsal yerleşimlerin özellikle M.S. 2 yüzyıl sonu-3. yüzyıl başlarında artma sebeplerinin açıklanması için veriler sağlar. Kilikia ve Isauria bölgelerinin Roma İmparatorluğunun etkisi altında kalmaya başlamasıyla birlikte bu bölgelerin sosyal yaşam ve ekonomik yapısının Romalılaşma sürecine dahil olduğu anlaşılmaktadır. Bölge kentlerinde bu süreçte su kemerleri, tapınaklar, anıtsal kapılar, çeşmeler, mezarlar, sütunlu caddeler gibi kentsel mimari doku oluşturan yapılar inşa edilmesi, Romalılaştırma sürecinin bu kentlerde mimari formlarla kimlik bulduğuna işaret eder (Waelkens 1987, 94 vd; Dodge 1987, 106 vd.). Kırsal alanlarda da Roma'nın etkisi vardır, kırsal bölgeler üretim sürecine dahil edilir ve bu süreçte kırsal alanlarda çiftlik yapılarının ait kanıtlar çoğalır, kentsel yaşamın genişlemesi ile birlikte özellikle çiftlikler ekonomik hayatın vazgeçilmez unsuru olur. 3. yüzyılda imparatorluğun genelinde yaşanan ekonomik krizin Kilikia ve Isauria bölgesindeki kırsal yerleşimleri de etkilediği, bu bölgelerde bu tarihten sonra yeni yerleşim düzenlemelerine ait izler görülmeye başlamasıyla anlaşılır (Mitchell 1996, 193 vd.). Kırsal alanlarda kentsel mimarlık özellikleri taşıyan yeni yapıların yapılmasına başlanır, çeşitli yapılarda mozaikli süslemeler, portikli avlular, anıtsal kapılar ve mezarlar gibi öğeler sıklıkla kullanılmaya başlanır ve Kilikia ve Isauria bölgesindeki kırsal yaşam alanlarında da bu süreç izlenebilmektedir (Durukan 2009; Erten 2009; Kaplan 2009; Kaya 2009; Özbay 2007). Özellikle 4.-7. yüzyıllar arasında kırsal yerleşimlerin yoğunlaştığı görülür.

Karakabaklı'daki anıtsal kapıların yapımı bu tarihsel sürecin kanıtlarıdır. Yapıların, antik yol yapımı sırasında yol ile birlikte inşa edildikleri, kuzey kapının önünde açılmış olan kaçak kazıdan anlaşılmaktadır. Buradaki anıtsal kapılar kırsal bir yerleşimdeki kentsel mimarinin izlerini taşır (Mühlenbrock 2003, 122-123; Frothingham 1915, 155). Bu kapıların yapılmasının amacı Flavius Uranios'un valiliği sırasında yeniden kurulan Korasion'nun sahip olduğu anıtsal kapılara öykünme olabilir ve kırsal yerleşimde görülmeleri dönemin imar hareketine ve ekonomik yapısına uygun olacaktır. Çünkü Diokletianus ile birlikte yeni bir imar döneminin başlamasıyla birlikte özellikle generallerin olduğu kentler ve çevrelerinde anıtsal kapılar, yollar, köprüler, sınır kaleleri ve lüks yapıların tekrar yapılmaya başlandığı bilinir (Wassink 1991, 488). Bu imar faaliyetleri Valentianus, Valens, Gratianus, Arkadius ve Honorius dönemlerinde de devam eder (Keil-Wilhelm 1931, 44).

Karakabaklı *tetrapylon*larının üst örtülerinin çapraz tonoz olması da dönemin mimari özellikleriyle hem de siyasi-ekonomik süreciyle uygun bir durum oluşturmaktadır (Mühlenbrock 2003, 124). Bununla birlikte, özellikle 4. yüzyıla tarihlenen *tetrapylon*ların birçoğunu yerleşimde bulunan *principalis* (karargah) ile ilişkilendirdiği bilinmektedir ancak Karakabaklı'nın aynı zamanda bir karargah işlevine sahip olduğu fikrinin arkeolojik dayanağı yoktur.

Yerleşime eklendikleri evrede anıtsal kapılar kırsal alandaki yerleşimin sahip olduğu kentsel bir özelliktir ve bu kapılar sayesinde sembolik olarak yerleşime giriş sağlanmaktadır. Ancak Karakabaklı'daki anıtsal kapılar sonraki dönemde bu görevlerinin yanında dinsel bir kimlik de kazanır. Güney *tetrapylon*, yerleşime inşa edilen Kilise 1 ile birleştirilir ve böylece kilisenin ön girişi anıtsal bir hale getirilir. Yakınlarındaki Korykos kentinde kiliselerin bulunduğu alana girişin bir *tetrapylon*la taçlandırılması ve Alahan manastır kompleksine böyle bir kapıdan girilmesi, uygulamanın bölgedeki örnekleri olması açısından önem taşır.

Yerleşime eklenen anıtsal yapılar arasında iki kilise de bulunmaktadır. Arkeolojik veriler bölgedeki kırsal yerleşimlere 4. ve 7. yüzyılda kiliselerin de eşlik ettiğini göstermektedir ve buna ait bölgede çok sayıda kanıt tespit edilmiştir. İmparatorluğun doğu topraklarında 4. ve 7. yüzyıllar arasında değişen siyasi–dini ve ekonomik yapıya paralel olarak çok sayıda kilise yapıldığı bilinir (Haldon 2007, 77). Karakabaklı'da da iki kilisenin varlığı bu süreci destekler. Buna karşın yerleşimde iki kilisenin yapılmış olması dikkat çekicidir ve bölgede bunun başka örnekleri de vardır (Ceylan 2009, 51). Bölgedeki Geç Antik Dönem kırsal yerleşimlere, yerleşimin büyüklüğüne bakılmaksızın kiliselerin eklendiği tespit edilmiştir ve bu durumun bölgedeki kırsal yerleşim düzenlemesinin bir özelliği olduğu anlaşılmaktadır. Farklılık, yerleşimlerdeki bu kiliselerin boyutları ya da sayılarında görülmektedir.

Yerleşimin bu evresine ait konutların varlığı da dikkati çekmektedir. Bu konutların, çiftlik evi ve kuzey tetrapylon arasındaki sınırlı alanda yeraldıkları anlaşılmaktadır. Bu alan aynı zamanda üretim ve depolama amaçlı olan ve çiftlik eviyle aynı dönemde yapıldıkları bilinen yapıların bulunduğu alandır. Bu yapıların inşa tekniği olarak önceki evre örneklerinden dikkat çekici farklılıklar taşıdıkları ve küçük taşlar kullanılarak inşa edilmiş bu yapıların, yerleşim içerisinde belirli bir düzene sahip olmadıkları görülür.

Tespit edilen arkeolojik kanıtlar yerleşimin sahip olduğu dağılım hakkında da bilgi sağlamaktadır

(Dagron-Callot 1998, 61; Varinlioğlu 2007, 298). Yerleşimdeki yapılar yaklaşık olarak 3 ha. alana kurulmuşlardır. Yapıların sınırlı bir alanda birbirlerine yakın şekilde yapılmış olmaları buraya içedönük bir köy yerleşimi karakteri kazandırmıştır. Yerleşimin kurulu olduğu yer, taşlık bir alandır. Buna karşın, yapılar anakayalar üzerine kurulmuştur ve böylece yerleşimin etrafındaki tarım yapmaya elverişli çok sayıdaki terasın boş bırakılarak değerlendirildiği görülmektedir. Yerleşimde, evlerin bir avlunun yanında yeraldıkları ve bu avlu içerisinde sarnıç, anakayaya oyulmuş pres gibi yapılanmaların olduğu görülmektedir. Yerleşimde, yanından geçen antik yol dışında düzenli bir caddenin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum yerleşimin gelişiminde bir planlamanın olmadığına işaret eder. Çiftlik evinin sahip olduğu tahkimli görüntünün aksine yerleşimin ikinci evresinde konutların ve diğer yapıların bir duvarla çevrili olmadığı görülür, buna karşın yapıların belli bir alanda birbirlerine yakın şekilde yapılmış olmaları en dıştaki yapıların içtekileri korumasına imkan sağlar. Planlamanın olmaması, yerleşimde sivil ve kamu yapıları arasında ortak bir organizasyon olmasını engellemiştir. Yerleşimdeki kiliselerin yerleşim alanının kenarında yapılmış olması bunun sonucu olarak değerlendirilebilir.

ÖNERİLER

Elde edilen veriler ışığında, Karakabaklı'nın önemli bir kırsal yerleşim olduğu ve sahip olduğu kentsel mimarlık eserleriyle de dönemin diğer kırsal yerleşimleri için bir model oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bölgedeki diğer yerleşimlerde sürdürülecek benzer araştırmların, dönemin yerleşim düzenlemesini aydınlığa kavuşturacağı görülmektedir ve bu tür çalışmaların devamlılığı için benzer projelerin desteklenmesi önerilmektedir.

Proje kapsamında harcama akışında karşılaşılan zorluklara burada bir kez daha dikkat çekilmesi gerekmektedir. Proje önerisinde talep edilen bazı harcama kalemlerinin TUBİTAK tarafından kesilerek projenin onaylanması, çalışmaları aksatmıştır. Buna göre bir ay sürmesi planlanan arazi çalışmaları için ekibin kullanımı amacıyla kiralanacak minibüs için 4000 TL. ödenek talep edilmiş olmasına ve teklif mektubu yollanmış olmasına karşın sadece 2000TL. onaylanmıştır. Bugün bir binek aracın kirasının (otomobil) yaklaşık günlük 80-100 TL olduğu düşünüldüğünde, yapılan kesintinin çalışmaları ne derece aksattığı ortaya çıkmaktadır.

Aynı şekilde hava fotografı çekimi için 6000 TL talep edilmesine rağmen bunun da yarı yarıya azaltılarak 3000 TL olarak onaylanması çalışmaları aksatmıştır. Nitekim Türkiye'de bu tip işleri yapan

az sayıda şirketin olması, bunların çoğunluğunun da İstanbul'da olması nedeniyle, sadece şirket yetkililerinin ekipmanlarıyla birlikte projenin yürütüldüğü Mersin'e gelmeleri bile TUBİTAK'ın onayladığı tutara yakın bir harcamanın yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Proje ekibi bu tür çalışmaları ve araştırmaları yıllardır yapmaktadır ve piyasanın güncel durumu gözönüne alınarak teklif mektuplarını almakta ve projenin ihtiyacı kadar talepte bulunmaktadır. Yapılan kesintiler objektif olmaktan uzaktır ve çalışmaların aksamasına yol açmaktadır. Bu durumda, proje yürütücüleri kendi imkanlarıyla projenin yürümesi için çaba göstermektedirler.

Bu sebeple, TUBİTAK yetkililerinin bütçe onaylarında, yollanan teklif mektuplarını dikkate almaları ve ayrıca proje yöneticileriyle bu konuları tartışarak sonuca bağlamaları yapılacak çalışmaların daha verimli olması açısından büyük önem taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

Asgari 1995 — N. Asgari, "The Proconnesian Production of Architectural Elements in Late Antiquity, Based on Evidence from the Marble Quarries" bk.: C. Mango-G. Dagron (ed.), *Constatinopel and Hinterland*, Oxford (1995), 263-287.

Aşkın 2006 — E. Aşkın, *Kent Planı ve Mimari Yapılanması Açısından Kilikia ve Lycia Bölgelerindeki Roma Dönemi Kentlerinin Karşılaştırılması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2006).

Aydın 2007 — A. Aydın, "Kilikya ve Isauria Bölgesinde Gelişen Hıristiyan Mimarisi". bk.: Ü.Aydınoğlu (ed.), *Mersin Arkeolojik Kültür Envanteri* (2007), 27–34.

Aydın 2008 — A. Aydın, "Adana, Anamur ve Silifke Müzesi'ndeki Figürlü Paye ve Levhalar", *Adalya* XI (2008), 269–286.

Aydınoğlu 2009 — Ü. Aydınoğlu, *Dağlık Kilikia Bölgesinde Antik Çağda Zeytinyağı ve Şarap Üretimi: Üretimin Arkeolojik Kanıtları*, (2009).

Aydınoğlu 2010 — Ü. Aydınoğlu, "The Farms in Rough Cilicia in the Roman and Early Byzantine Periods" *Adalya* XIII (2010), 243-282.

Ceylan 2009 — B.Ceylan "Kilikia'da Geç Antik Dönem Kırsal Yerleşimleri: Kanytellis Örneği" *Olba* XVII (2009), 45-61.

Çakmak 2009 — Ü. Çakmak, "Güneydoğu Isauria Bölgesinde Bulunan Karakabaklı Tetrapylonları" *Gephyra* 7 (2009), baskıda.

Çakmak 2010 — Ü. Çakmak, *Dağlık Kilikia Bölgesinde Karakabaklı Antik Yerleşimi: Arkeolojik Buluntular, Bölgesel Yerleşim Düzenlemesi ve Tarımsal Organizasyon Açısından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2010).

Dagron-Callot 1988 G. Dagron-O. Callot, "Les Batisseurs Isauriens chez eux: Notes sur Trois Sites des Environs de Silifke" bk.: I. Sevcenko- I. Hutter (ed.), *AETOS: Studies in honour of Cyril Mango* (1988), 55-70.

Dodge 1987 H. Dodge, "Brick construction in Roman Greece and Asia Minor", S. Macready-F. H., Thomson (ed.), *Roman Architecture in the Greek World*, London (1987), 106-116.

Durugönül 1998 S. Durugönül, Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien, Eine Untersuchungen zu den archäologischen Hinterlassenschaften im Olbischen Territorium, Asia Minor Studien Band 28, (1998).

Durugönül vd. 2008 S. Durugönül vd., "2006 Yılı Korykos (Kızkalesi) Yüzey Araştırması", *AST* 25.1 (2007), 115–124.

Durukan 2005 M. Durukan, "Monumental Tomb Forms in the Olba Region", *AnatSt* 55 (2005), 107–126.

Durukan 2009 M. Durukan " Chronology of the Temple Tombs in Rough Cilicia" *BYZAS* 9 (2009), 343-370

Eichner 2004 I. Eichner, "Dağlık Kilikia'daki Erken Bizans Konutları Yüzey Araştırması 2003" *ANMED* 2004–2, 74–78.

Eichner 2005 I. Eichner, "Frühbyzantinische wohnhäuser in Kilikien. Arbeitsbericht über die Kampagne 2003 und einige ergebnisse des Projektes" *AST* 22.2 (2005), 201–212.

Erten 2009 E. Erten, "Olba'da Romalılaşma Süreci", bk.: Y. Özdemir (ed), *Mersin Sempozyumu, Sempozyum Bildiri Kitabı*, cilt.1, 2009, 76–85.

Eyice 1981 S. Eyice, "Einige Byzantinische Kleinstadte im Rauhen Kilikien", *Sonderdruck aus 150 Jahre Deutsches archäologisches Institut 1829-1979*, Mainz (1981), 204–209.

Eyice 1988 S. Eyice, "Ricerche e scopera nella regione die Silifke nella Turchia meridionele" *Milion* 1 (1988), 15–33.

Eyice 1999 S. Eyice, "Türkiye'de Bizans Dönemi Yerleşimi Hakkında Notlar" bk.: Y. Sey (ed.) T*arihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme/Housing and Settlement in Anatolia- A Historical Perspective* (1999), 206-220.

Frothingham 1915 A. L. Frothingham, "The Roman Territorial Arch" *AJA* 19.2 (1915), 155–174.

Guyer- Herzfeld 1930 S. Guyer-E. Herzfeld, *Meriamlik und Korykos Zwei Christliche Ruinenstätten des Rauhen Kilikiens*, MAMA 2, (1930).

Haldon 2007 J. Haldon Bizans Tarih Atlası, (2007).

Hild-Hellenkemper 1990 F. Hild- H. Hellenkemper, *Kilikien und Isaurien*, Tabula Imperii Byzantini 5 (1990).

Hill 1996 S. Hill, *The Early Byzantine Churches of Kilikia and Isauria*, (1996).

Hirschfeld 1997 Y. Hirschfeld, "Farms and Villages in Byzantine Palastine" *DOP* 51 (1997), 33-71.

Kaplan 2009 D. Kaplan, Roma İmparatorluk Çağında Kilikia: Kent Kurulumları, Bayındırlık Hareketleri ve İmparatorluk Kültü", bk.: Y. Özdemir (ed), *Mersin Sempozyumu, Sempozyum Bildiri Kitabı*, cilt.1, 2009, 90–96.

Kaya 2009 M. A. Kaya, "Anadolu'da Roma Egemenliği (İ.Ö. 205–25)", *Doğu Batı* 49 (2009), 195–233.

Keil-Wilhelm 1931 J. Keil- A. Wilhelm, *Denkmäler aus dem rauhen Kilikien*, MAMA 3, (1931).

Koch 2001 G. Koch, *Roma İmparatorluk Dönemi Lahütleri*, (2001).

Machatschek 1967 A. Machatschek, *Die Nekropolen und Grabmaler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien*, (1967).

Mitchell 1996 S. Mitchell, "Geç Roma Anadolu'sunda Klasik Dönem Kent ve Yerleşmelerinin Gelişimi", bk.: Y. Sey (ed.) *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme/Housing and Settlement in Anatolia- A Historical Perspective* (1999), 193-205.

Mühlenbrock 2003 J. Mühlenbrock, *Tetrapylon zur Geschichte des Viertorigen Bogenmonumentes in der Römischen Architektur*, (2003).

Özbay 2007 F.Özbay, "Mersin ve Çevresindeki Antik Dönem Su Yolları", bk.: Ü.Aydınoğlu (ed.), *Mersin Arkeolojik Kültür Envanteri* (2007), 45–50.

Sayar 2007 M.H. Sayar, "Kilikya Yüzey Araştırmaları 2005" AST 24.2 (2007), 201-212.

Söğüt 2005 B. Söğüt, "Tombs With Monumental Columns in the Olba Region", *Olba* 11 (2005), 103–154.

Stauch 1972 L.W. Stauch, "Christliche Fischsymbolik von den Anfängen bis zum Hohen Mittelalter", *ZfK* 35.1/2 (1972), 1-68.

Strube 1993 C. Strube, *Baudekoration im Nordsyrichen Kalksteinmassiv*, (1993).

Strube 2000 C. Strube, *Die Toten Städte Stadt und Land in Nordsyrien Während der Spätantike*, (2000).

Tiryaki 1999 A. Tiryaki, *Dağlık Kilikia'da Karakabaklı Bizans Yerleşiminin Ev Mimarisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999).

Varinlioğlu 2007 G. Varinlioğlu, "Living in a Marginal Enviroment: Rural Habitat and Landscape in Southern Isauria" *DOP* 61 (2007), 287-317.

Varinlioğlu 2008 G. Varinlioğlu, *Rural Landscape and Built Environment at the End of Antiquity: Limestone Villages of Southeastern Isauria*, (Unpublished Ph.D. Thesis, Pennsylvania, 2008).

Waelkens 1987 M. Waelkens, "The Adaption of Roman Building Techniques in the Architecture of Asia Minor", bk.: S. Macready-F. H., Thomson (ed.), *Roman Architecture in the Greek World*, London (1987), 94–105.

Wassink 1991 A. Wassink, "Inflation and Financial policy Under the Roman Empire to the Price Edict of 301 A.D", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 40.4 (1991), 465–493.

Wulff 1909 O. Wulff, *Altchristliche Bildwerke*, (1909)

Zeyrek 2005 T. H. Zeyrek, *Anadolu Konut Mimarisinde Portikolu Avluların Gelişimi ve Değişimi, Mimari Açıdan Bir Değerlendirme*, (2005).

TÜBİTAK
PROJE ÖZET BİLGİ FORMU

Proje No: 109K604
Proje Başlığı: Karakabaklı Antik Yerleşimi: Yerleşim Düzenlemesi ve Tarımsal Organizasyon Açısından İncelenmesi
Proje Yürütücüsü ve Araştırmacılar: Ümit AYDINOĞLU
Projenin Yürütüldüğü Kuruluş ve Adresi: Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Çiftlikköy Kampüsü 33343 Mersin Türkiye
Destekleyen Kuruluş(ların) Adı ve Adresi: TÜBİTAK Tunus Caddesi No:80 06100 Kavaklıdere / Ankara
Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri: 01/03/2010 -01/03/2011
Öz (en çok 70 kelime) Bu proje kapsamında, Antik Dönemde Dağlık Kilikia Bölgesinde bulunan ve bir kırsal yerleşim oalan Karakabaklı Antik Yerleşiminin ve sahip olduğu yerleşim düzenlemesinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Yerleşimde çok sayıda, farklı dönemlerde inşa edilmiş yapıyla karşılaşmak mümkündür. Bu araştırma kapsamında bu yapıların tespit edilmesi, tanımlanması, belgelenmesi ve değerlendirilmesi de hedefler arasındadır.
Anahtar Kelimeler: **Yerleşim Arkeolojisi, Dağlık Kilikia, Kırsal Yerleşim, Karakabaklı**
Fikri Ürün Bildirim Formu Sunuldu mu? Evet ☐ Gerekli Değil x Fikri Ürün Bildirim Formu'nun tesliminden sonra 3 ay içerisinde patent başvurusu yapılmalıdır.
Projeden Yapılan Yayınlar: **Ümit AYDINOĞLU-Ümit ÇAKMAK, "A Rural Settlement in the Rough Cilicia-Isauria Region: Karakabaklı" *ADALYA* XIV (2011) 71-101 (**ISSN 1301-2746) Adalya, **A&HCI** (*Arts & Humanities Citation Index*) ve **CC/A&H** (*Current Contents / Art & Humanities*) tarafından taranmaktadır.